

บทที่ 13 ความร้อนและอุณหพลศาสตร์

1. ความร้อนและอุณหภูมิ

ความร้อน (Heat) เป็นพลังงานรูปหนึ่งที่เกิดขึ้นเมื่อมีการเคลื่อนที่ของโมเลกุลของสสารพลังงานความร้อนที่ถูกส่งออกมา จะอยู่ในรูปของคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าความถี่ 10^{13} Hz เรียกว่ารังสีอินฟราเรด มนุษย์และสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ล้วนมีประสาทสัมผัสหรือปฏิกิริยาตอบสนองที่ไวต่อความร้อน

ความร้อนเป็นปริมาณสเกลาร์มีหน่วยจุล *Joule* เดิมใช้คาลอรี *Calorie* โดย $1 \text{ cal} = 4.186 \text{ J}$

ความรู้สึก บอกระดับของความร้อนไม่ได้ ดังนั้น อุณหภูมิเป็นปริมาณทางฟิสิกส์ซึ่งใช้บอกระดับความร้อนโดยใช้อุปกรณ์ที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น เรียกว่า **เทอร์โมมิเตอร์ (Thermometer)**

กำหนดให้อุณหภูมิของน้ำ ณ จุดเยือกแข็งเป็น 0 องศา เซนติเกรด $^{\circ}\text{C}$ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น เซลเซียส ตามชื่ออันเดอร์ เซลเซียส (**Anders Celsius**)

ปัจจุบันได้กำหนดหน่วยของอุณหภูมิเป็นอุณหภูมิสัมบูรณ์ (**absolute temperature**) มีหน่วยเป็น เคลวิน K ตามชื่อของ **Lord Kelvin** โดยที่แต่ละช่องของสเกลทั้งสองแบบเท่ากัน $t(^{\circ}\text{C}) = t(K) - 273.15$

ดังนั้นน้ำจึงมีจุดเยือกแข็งหรือจุดหลอมเหลวที่ 0°C หรือ 273.15K และไอน้ำกลั่นตัวหรือเดือดที่ 100°C หรือ 373.15K

2. การขยายตัวเนื่องจากความร้อน

เมื่อวัตถุได้รับความร้อนจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปร่างซึ่งโดยทั่วไปจะมีการขยายตัวขึ้น

2.1 การขยายตัวตามเส้น

พิจารณา เดิมวัตถุมีความยาว l_0 มีอุณหภูมิ t_0 เมื่อได้รับความร้อนเพิ่มจนอุณหภูมิเป็น t และความยาวเป็น l_t ส่วนที่ยืดออกไป $\Delta l = l_t - l_0$ จะเป็นสัดส่วนโดยตรงกับความยาวเดิม และอุณหภูมิ ที่เปลี่ยนไปดังสมการ

$$\Delta l = \alpha l_0 \Delta t$$

โดยที่ α เป็นค่าคงที่เรียกว่า สัมประสิทธิ์การขยายตัวตามเส้น (Linear expansion coefficient) หรือสามารถหาความสัมพันธ์ของความยาวของวัตถุที่อุณหภูมิ t ใด ๆ ได้ดังนี้

$$l_t - l_0 = \alpha l_0 \Delta t$$

$$l_t = l_0(1 + \alpha \Delta t)$$

ตารางแสดงค่าเฉลี่ยของสัมประสิทธิ์การขยายตัวตามเส้น

ของแข็ง	α ($^{\circ}\text{C}$) ⁻¹	ของแข็ง	α ($^{\circ}\text{C}$) ⁻¹
ยางแข็ง	8.00×10^{-5}	ทองแดง	1.67×10^{-5}
สังกะสี	3.50×10^{-5}	เหล็กกล้า	1.19×10^{-5}
ตะกั่ว	2.76×10^{-5}	แก้ว	$(7.80 - 9.70) \times 10^{-6}$
อะลูมิเนียม	2.20×10^{-5}	ไม้	$(3.00 - 5.00) \times 10^{-6}$
ทองเหลือง	1.89×10^{-5}	ควอตซ์	0.20×10^{-6}

2.2 การขยายตัวตามพื้นที่

พิจารณาวัตถุรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง a ยาว b ที่อุณหภูมิ t ใด ๆ จะ
ได้ความสัมพันธ์ว่า

$$Area = a \cdot b = [a_0(1 + \alpha\Delta t)] \cdot [b_0(1 + \alpha\Delta t)]$$

$$Area = a_0 b_0 (1 + 2\alpha\Delta t + (\alpha\Delta t)^2)$$

$$Area = A_0(1 + 2\alpha\Delta t) \quad ; \quad (\alpha\Delta t)^2 \approx 0$$

จะเห็นได้ว่า สัมประสิทธิ์การขยายตัวตามพื้นที่ มีค่าเท่ากับ 2α

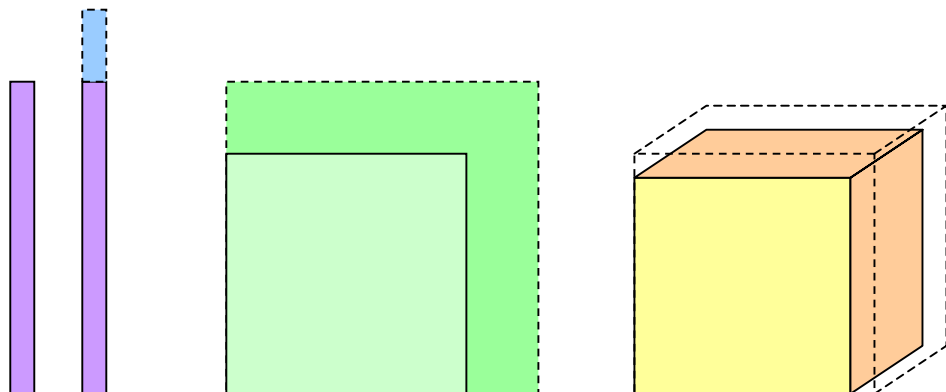
2.3 การขยายตัวตามปริมาตร

พิจารณาของแข็งที่มีสมบัติเหมือนกันทุกทิศทาง ปริมาตรเดิม V_0 เมื่อ
อุณหภูมิเปลี่ยนไปเป็น t ปริมาตรใหม่ที่ได้จะมีค่าเท่ากับ V_t ในทำนองเดียว
กัน สามารถหาความสัมพันธ์ได้ดังสมการ

$$V_t = V_0(1 + \beta\Delta t)$$

จะเห็นได้ว่า สัมประสิทธิ์การขยายตัวตามปริมาตร เท่ากับ $\beta = 3\alpha$ โดยที่

$$\beta = \frac{1}{V_0} \frac{(V_t - V_0)}{\Delta t} = \frac{1}{V_0} \frac{\Delta V}{\Delta t}$$

3. ความเค้นที่เกิดจากความร้อน

แท่งวัตถุที่ถูกตรึงไว้ปลายทั้งสอง เมื่ออุณหภูมิเปลี่ยนแปลงจะเกิดแรงดันหรือแรงดึงขึ้นในวัตถุนั้น ทำให้เกิดความเค้นดึงหรือความเค้นอัดขึ้น เรียกว่าความเค้นที่เกิดจากความร้อน (Thermal stress)

$$\text{ความเครียด} = \frac{\Delta l}{l_0} = \alpha(t - t_0) = \alpha\Delta t$$

$$\text{จากค่าโมดูลัสของยังของวัตถุ} = Y = \frac{F \cdot l_0}{A \cdot \Delta l}$$

$$\text{ความเค้นที่เกิดจากความร้อน} = \frac{F}{A} = Y\alpha\Delta t$$

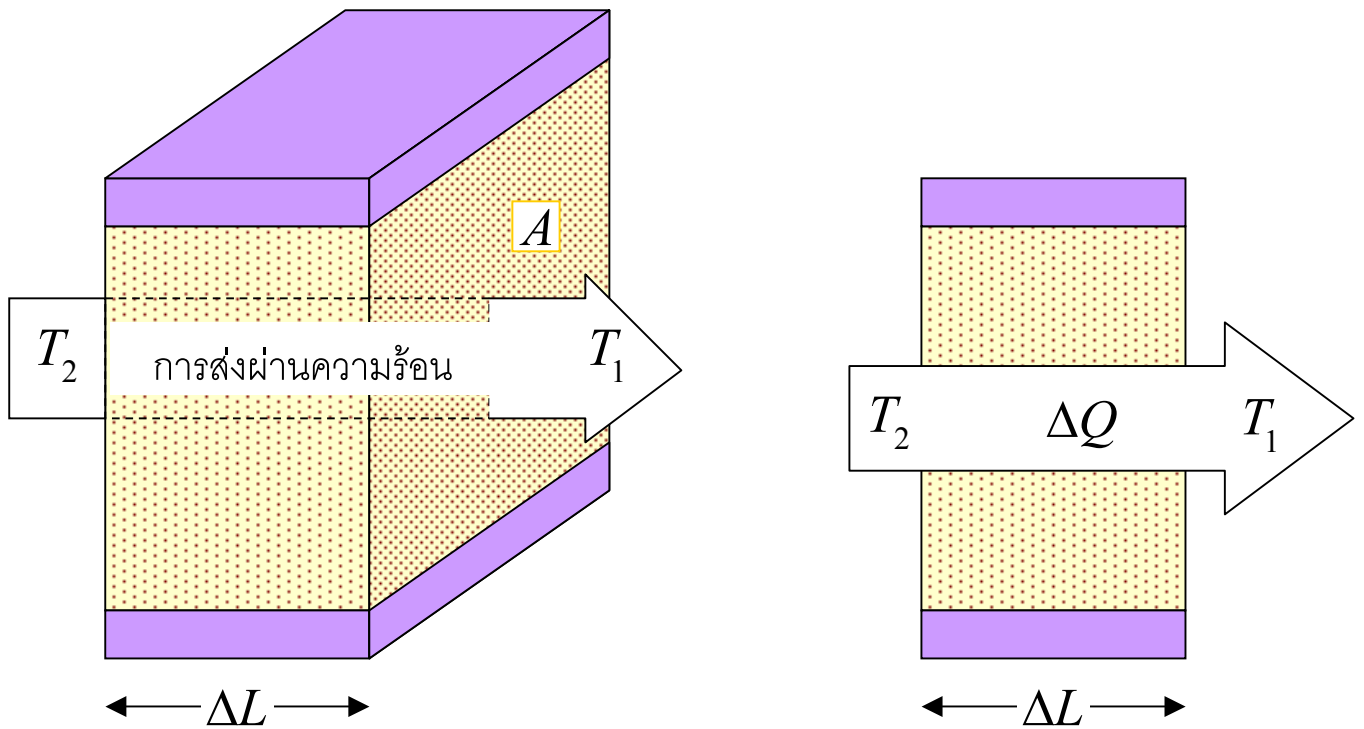
4. การส่งผ่านความร้อน

การที่พลังงานความร้อนมีการส่งผ่าน หรือถ่ายเทความร้อนนั้น เป็นการส่งถ่ายพลังงานความร้อน จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งได้ ซึ่งพิจารณาได้ 3 กรณี คือ การนำความร้อน การพาความร้อน และการแผ่รังสี

4.1 การนำความร้อน (Conduction)

การนำความร้อนเป็นการส่งผ่านพลังงานความร้อนไปในเนื้อวัตถุ เมื่อมีความแตกต่างระหว่างอุณหภูมิ โดยที่เนื้อวัตถุหรือตัวกลางไม่มีการเคลื่อนที่

อัตราการส่งถ่ายพลังงาน แปรผันตรงกับ พื้นที่หน้าตัด A ผลต่างอุณหภูมิ ΔT และแปรผกผันกับความหนาของตัวกลาง ΔL พิจารณาการถ่ายเทพลังงานดังรูป

$$\frac{\Delta Q}{\Delta t} = kA \frac{\Delta T}{\Delta L} = kA \frac{(T_2 - T_1)}{\Delta L}$$

โดยที่ k เป็นค่าคงที่เรียกว่า สภาพนำความร้อน (Thermal conductivity)

พิจารณาในช่วงเวลาสั้น ๆ dt ความหนาแน่น ๆ dx ได้กระแสความร้อน

$$H = \frac{dQ}{dt} = -kA \frac{dT}{dL} \quad (\text{Heat current, } H)$$

เมื่อระยะทางเพิ่มขึ้นอุณหภูมิจะลดลง เรียก $\frac{dT}{dL}$ ว่า เกรเดียนท์ของอุณหภูมิ

การนำความร้อนจะดำเนินไปเรื่อย ๆ จนวัตถุมีอุณหภูมิตั้งที่ ซึ่งเรียกว่า สภาวะคงตัว กล่าวคือที่แต่ละจุดในเนื้อวัตถุ จะมีการไหลของความร้อนเข้า

เท่ากับอัตราการไหลออกของความร้อน $\frac{dT}{dL}$ จะคงที่

ค่า H ในกรณีการนำความร้อนอยู่ในสภาวะคงตัว ได้ดังนี้

$$H \int dL = -kA \int dT$$

$$HL = kA(T_2 - T_1)$$

$$H = \frac{kA(T_2 - T_1)}{L}$$

4.2 การพาความร้อน (Convection)

การพาความร้อนเป็นการส่งผ่านพลังงานความร้อน โดยโมเลกุลของตัวกลางที่รับความร้อนเป็นตัวเคลื่อนที่พาไป เป็นไปได้ 2 กรณี

□ การพาความร้อนอย่างอิสระ (Free convection)

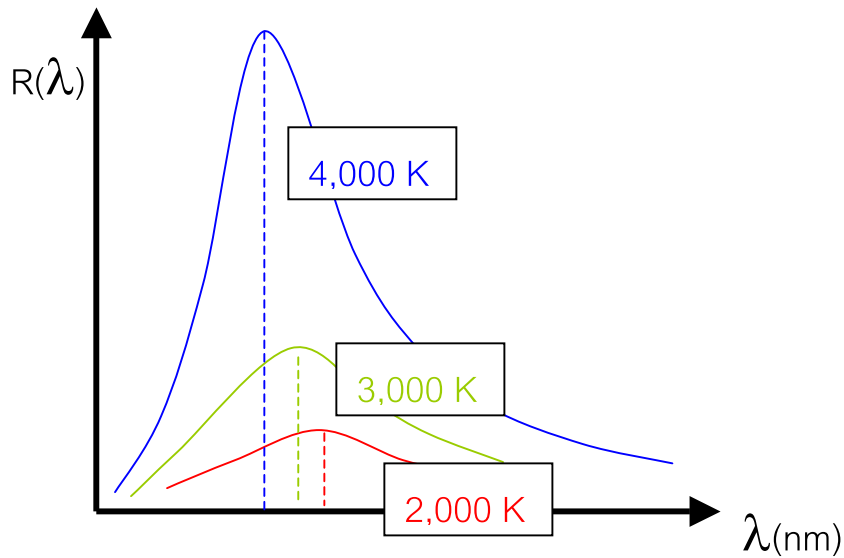
การพาโดยโมเลกุลของตัวกลาง เคลื่อนที่ไปได้เนื่องจากความหนาแน่นของตัวกลางแตกต่างกัน เช่น การเกิดลมพัด การระบายอากาศจากปล่องโรงงาน

□ การพาความร้อนอย่างไม่อิสระ (Forced convection)

การพาโดยโมเลกุลของตัวกลางที่พาถูกแรงภายนอกกระทำให้เคลื่อนที่ เช่น การระบายความร้อนของหม้อน้ำรถยนต์พัดลม และ เครื่องทำความเย็น

4.3 การแผ่รังสี (Radiation)

การแผ่รังสี คือการที่วัตถุร้อนส่งผ่านพลังงานความร้อนออกจากผิววัตถุ ในรูปคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า ที่เรียกว่ารังสีอินฟราเรด จึงเคลื่อนที่ด้วยความเร็วเท่ากับความเร็วแสง โดยไม่อาศัยตัวกลางในการเคลื่อนที่ การแผ่รังสีจะเกิดกับวัตถุทุกชนิดที่มีอุณหภูมิสูงกว่า **ศูนย์องศาสัมบูรณ์** โดยคลื่นแม่เหล็กไฟฟ้าที่ส่งออกมา มีความยาวคลื่นต่าง ๆ กัน มีพลังงานแตกต่างกันดังรูป

$R(\lambda)$ คืออัตราการแผ่รังสีต่อหน่วยพื้นที่ผิวของวัตถุต่อหน่วยความยาวคลื่น ขึ้นกับอุณหภูมิและชนิดของวัตถุ $R(\lambda)$ สูงสุดจะอยู่ในช่วงความยาวคลื่นสั้น

อัตราการแผ่รังสีจากวัตถุ $\frac{dQ}{dt}$ เป็นตามกฎของสเตฟาน (Stefan's law)

$$\frac{dQ}{dt} = e\sigma AT^4 \text{ มีหน่วยเป็นวัตต์}$$

T คืออุณหภูมิของวัตถุ มีหน่วยเป็นองศาสัมบูรณ์

e คือสภาพแผ่รังสี emissivity ของผิววัตถุ มีค่าระหว่าง 0 ถึง 1 (ผิวดำ $e=1$)

σ คือค่าคงที่ของสเตฟาน-โบลท์มาน (Stefan-Boltzmann constant) มีค่าเท่ากับ $5.67 \times 10^{-8} \text{ Wm}^{-2}(\text{K})^{-4}$ หรือ $1.35 \times 10^{-12} \text{ cal} \cdot \text{cm}^{-2} \cdot \text{s}^{-1} \cdot \text{K}^{-4}$

อัตราการแผ่รังสีต่อหนึ่งหน่วยพื้นที่ผิว R มีค่าดังนี้

$$R = \frac{1}{A} \frac{dQ}{dt} = \frac{e\sigma AT^4}{A} = e\sigma T^4$$

อัตราการแผ่รังสีต่อหนึ่งหน่วยพื้นที่ผิว R ระหว่างวัตถุ มีอุณหภูมิ T_1 กับสิ่งแวดล้อม T_2 คือ

$$R = e\sigma(T_1^4 - T_2^4)$$

กรณีที่ $T_1 > T_2$ จะทำให้อัตราการแผ่รังสีมากกว่าดูดกลืน

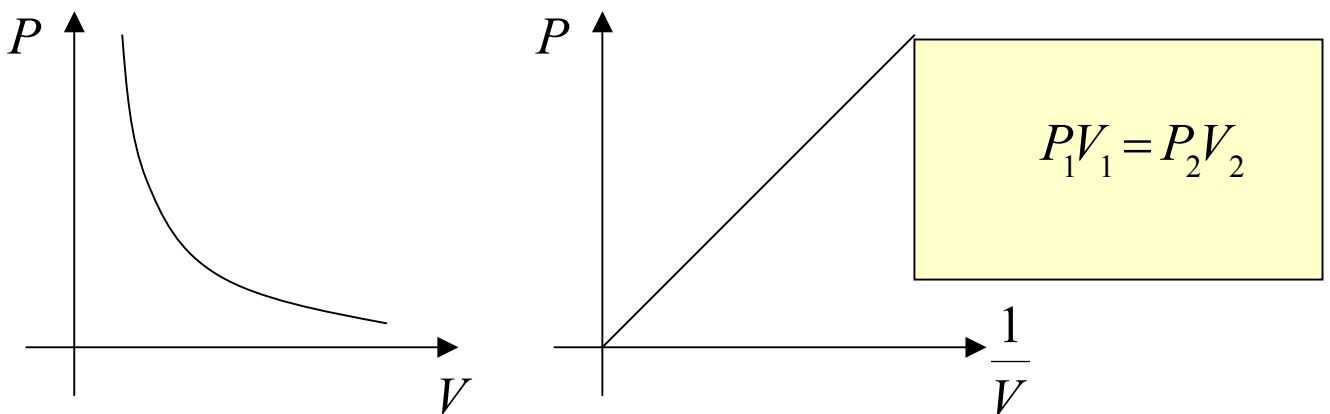
กรณีที่ $T_1 = T_2$ จะทำให้อัตราการแผ่รังสีและดูดกลืนเท่ากัน

กรณีที่ $T_1 < T_2$ จะทำให้อัตราการแผ่รังสีน้อยกว่าการดูดกลืน

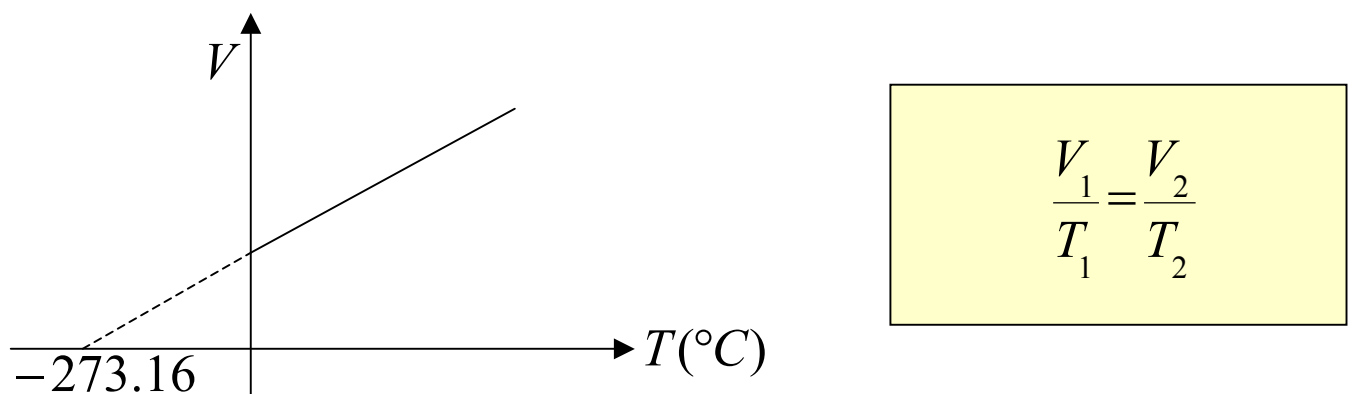
สำหรับวัตถุที่มีสามารถในการดูดกลืนพลังงานทั้งหมด ที่ตกกระทบผิว วัตถุ หรือปลดปล่อยพลังงานทั้งหมด จะเรียกวัดภูนั้นว่า วัตถุดำ Black body

5. กฎของก๊าส

จากการศึกษาของ Boyle พบว่า “เมื่ออุณหภูมิของก๊าสคงที่ ความดันจะเป็นปฏิภาคโดยตรงกับ เศษหนึ่งส่วนปริมาตร ของก๊าส”

จากการศึกษาของ Charles พบว่า “เมื่อความดันของก๊าสคงที่ ปริมาตรจะเป็นปฏิภาคโดยตรงกับ อุณหภูมิ ของก๊าส เป็นองศาเคลวิน”

จากการทดลองของ Gay Lussac พบว่า “เมื่อปริมาตรคงที่ความดันของก๊าซจะเป็นปฏิกิริยาโดยตรงกับอุณหภูมิ” สามารถเขียนรวมกันได้ว่า

$$V \propto \frac{1}{P} ; V \propto T$$

$$V \propto \frac{T}{P} ; PV \propto T ; \frac{PV}{T} = K$$

ในกรณีที่ก๊าซ มีชนิดและปริมาณเดียวกัน สามารถเขียนเป็นสูตรได้ว่า

$$\frac{P_1 V_1}{T_1} = \frac{P_2 V_2}{T_2}$$

จากกฎของอาร์โวกาโดร “ก๊าซทุกชนิดจำนวน 1 โมล จะมีปริมาตรเท่ากับ 22.4 ลูกบาศก์เดซิเมตร ที่ S.T.P.” เมื่อนำมาแทนค่าจะได้ว่า

$$\frac{1.013 \times 10^5 \times n(22.4 \times 10^{-3})}{273} = 8.31 n = k$$

สามารถเขียนเป็นสูตรได้ว่า

$$PV = nRT ; R = 8.31 \text{ Joule/mol} \cdot K$$

$$PV = Nk_B T ; k_B = 1.38 \times 10^{-23} \text{ Joule/molecule} \cdot K$$

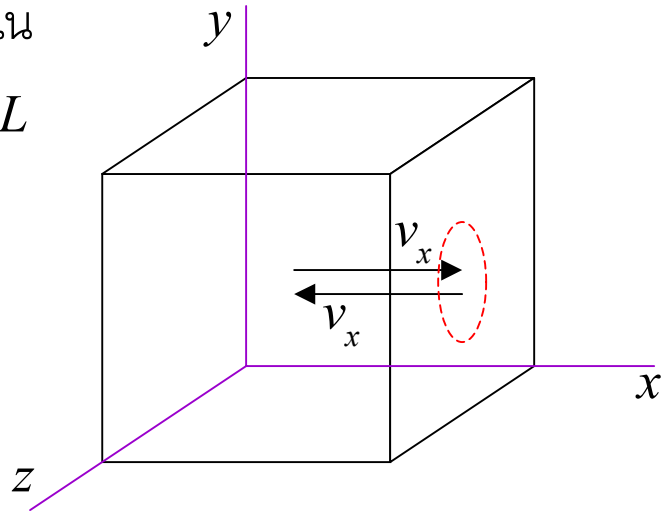
$k_B = \text{Boltzmann constant}$

6. ทฤษฎีจลน์ของก๊าซ

โรเบิร์ต บอย ได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับก๊าซไว้ว่า

- ก๊าซเป็นอนุภาคเล็ก ๆ อยู่ในที่ว่าง
- อนุภาคของก๊าซ มีการชนกันแบบยืดหยุ่น
- อนุภาคของก๊าซมีอัตราเร็วเฉลี่ยใกล้เคียงกัน
- อนุภาคของก๊าซมีขนาดเล็กมากเมื่อเทียบกับภาชนะ

พิจารณาอนุภาคของก๊าซใน
กล่องรูปลูกบาศก์กว้างด้านละ L

โมเมนตัมก่อนชน $p_1 = m\bar{v}_x$ โมเมนตัมหลังชน $p_2 = -m\bar{v}_x$

การเปลี่ยนแปลงโมเมนตัม (การดล) $\Delta p = -2m\bar{v}_x$

การเปลี่ยนแปลงโมเมนตัม = การดล $2m\bar{v}_x = F \cdot t$

จากความสัมพันธ์ $F = PA$ และ $t = \frac{2L}{v_x}$ ดังนั้น

$$PA \cdot \frac{2L}{v_x} = 2mv_x \quad ; \quad PV = m\bar{v}_x^2$$

พิจารณาความเร็วในการเคลื่อนที่ ในระบบสามมิติ

$$\bar{v}^2 = \bar{v}_x^2 + \bar{v}_y^2 + \bar{v}_z^2 \quad ; \quad \bar{v}_x^2 = \bar{v}_y^2 = \bar{v}_z^2$$

$$\bar{v}^2 = 3\bar{v}_x^2 \quad ; \quad \bar{v}_x^2 = \frac{\bar{v}^2}{3}$$

ดังนั้นสามารถเขียนได้ว่า $PV = \frac{1}{3}m\bar{v}^2$

พลังงานจลน์เฉลี่ยของก๊าซ สามารถเขียนได้ในรูปตัวแปรทางฟิสิกส์ของก๊าซ

$$K.E. = \frac{1}{2}m\bar{v}^2 = \frac{3}{2}PV = \frac{3}{2}nRT = \frac{3}{2}Nk_B T$$

พลังงานจลน์เฉลี่ยของก๊าซ แปรผัน กับอุณหภูมิในหน่วยเคลวิน

7. อุณหพลศาสตร์ (Thermodynamics)

อุณหพลศาสตร์เป็นวิชาที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพลังงานความร้อนกับพลังงานกลของระบบ

ระบบ คือ คำที่ใช้เรียกสิ่งที่กำลังสนใจศึกษาหรือสังเกตอยู่ ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นไปได้ 2 กรณีคือ 1. เกิดการอนุรักษ์พลังงาน และ 2. พลังงานความร้อน ไม่สามารถเปลี่ยนเป็นพลังงานกลได้ทั้งหมด

7.1 พลังงานภายในระบบ

พลังงานภายในระบบก็คือ พลังงานจลน์รวมของทุกโมเลกุลของก๊าซ

$$\text{พลังงานภายในของก๊าซ } U = \frac{3}{2} Nk_B T$$

7.2 กฎข้อที่หนึ่งของอุณหพลศาสตร์

เมื่อระบบเปลี่ยนจากสถานะที่ 1 ไปสู่สถานะที่ 2 โดยระบบได้รับพลังงานความร้อน Q ทำงานให้กับสิ่งแวดล้อมเป็น W

พบว่าพลังงานภายในระบบเปลี่ยนไปตามหลักการคงตัวของพลังงาน

ดังสมการ
$$U_2 - U_1 = \Delta U = Q - W$$

ถ้าระบบมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก สามารถเขียนได้ใหม่ว่า

$$dU = dQ - dW$$

เรียกสมการนี้ว่า กฎข้อที่หนึ่งของเทอร์โมไดนามิกส์

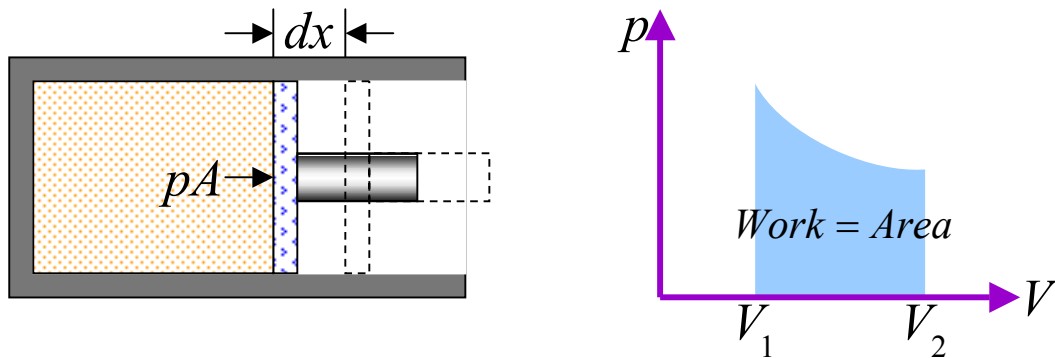
ΔQ มีค่าเป็นบวก เมื่อมีความร้อนไหลเข้าสู่ระบบ

ΔW มีค่าเป็นบวก เมื่อระบบทำงานหรือขยายตัวออก

ΔU มีค่าเป็นบวก เมื่อพลังงานภายในระบบเพิ่มขึ้น

7.3 งานจากการเปลี่ยนแปลงปริมาตร

พิจารณา ก๊าซหนึ่งระบบ บรรจุอยู่ในกระบอกสูบ ดังรูป

งานที่เกิดจากแรงดันของระบบกระทำต่อลูกสูบ

$$dW = pA dx = p dV$$

$$W = \int dW = \int p dV$$

กรณีที่ระบบเปลี่ยนแปลงโดยมีความดันคงที่ จะได้สมการของงานเป็น

$$W = p(V_2 - V_1) = p\Delta V$$

7.4 ความจุความร้อนจำเพาะของก๊าซอุดมคติ

พิจารณา ก๊าซอุดมคติขณะที่ปริมาตรคงที่ $dV = 0$

$$W = \int dW = \int p dV = 0$$

จากกฎข้อที่ 1 ของเทอร์โมไดนามิกส์ จะได้ว่า

$$\Delta U = Q$$

จากนิยามของความจุความร้อนจำเพาะ จะได้ว่า

$$Q = mc_V \Delta T$$

เมื่อ c_V คือ ความจุความร้อนจำเพาะของก๊าซ เมื่อปริมาตรคงที่

กำหนด C_V เป็นความจุความร้อนโมลาร์ เมื่อปริมาตรคงที่ (ของก๊าซจำนวน 1 โมล) ได้ความสัมพันธ์ว่า

$$Q = nC_V \Delta T = \Delta U$$

$$C_V = \frac{\Delta U}{n\Delta T} \quad ; \quad n - \text{mole}$$

พิจารณาก๊าซอุดมคติจำนวนเดิมที่มีความดันคงที่ p
 จากนิยามของความจุความร้อนจำเพาะ จะได้ว่า

$$Q = mC_p \Delta T$$

เมื่อ c_p คือ ความจุความร้อนจำเพาะของก๊าซ เมื่อความดันคงที่
 กำหนด C_p เป็นความจุความร้อนจำเพาะจำนวน 1 โมล เมื่อความดันคงที่
 เรียกความจุความร้อนโมลาร์

$$Q = nC_p \Delta T \quad ; \quad dQ = nC_p dT$$

$$C_p = \frac{Q}{n\Delta T} \quad ; \quad C_p = \frac{dQ}{ndT}$$

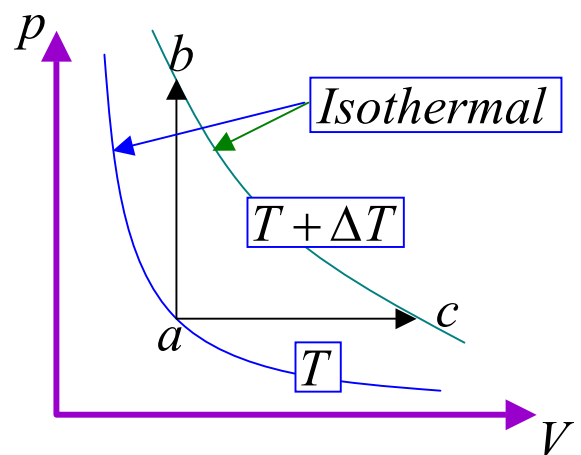
พิจารณากราฟความสัมพันธ์ระหว่างความดัน p และ ปริมาตรของก๊าซ
 V ที่อุณหภูมิคงที่ Isothermal ดังรูป

□ ab คือกระบวนการปริมาตรคงที่
 $dV = 0 ; dQ = dU = nC_V dT$

□ ac คือกระบวนการความดันคงที่

$$U_b = U_c ; dU = nC_V dT$$

$$dQ = nC_p dT$$

$$dW = pdV = p(V_2 - V_1) = nRdT$$

จากกฎของเทอร์โมไดนามิกส์ $dQ = dU + dW$

$$nC_p dT = nC_V dT + nRdT \quad ; \quad C_p - C_V = R$$

7.5 กระบวนการต่าง ๆ ทางอุณหพลศาสตร์

□ กระบวนการอุณหภูมิคงที่ (Isothermal process)

สำหรับก๊าซอุดมคติ $\Delta U = 0$; $\Delta Q = \Delta W$

งานที่ระบบกระทำต่อสิ่งแวดล้อม $W = \int_{V_1}^{V_2} p dV$

จากกฎของก๊าซ $pV = nRT$; $p = \frac{nRT}{V}$

$$W = \int_{V_1}^{V_2} \frac{nRT}{V} dV = nRT \int_{V_1}^{V_2} \frac{1}{V} dV = nRT \ln \frac{V_2}{V_1}$$

□ กระบวนการความดันคงที่ (Isobaric process)

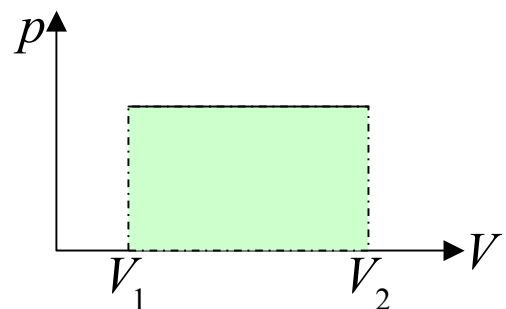
กระบวนการที่ความดันคงที่

งานที่เกิดขึ้น จะได้

$$W = \int_{V_1}^{V_2} p dV$$

$$W = p(V_2 - V_1) = p\Delta V$$

จากกฎของเทอร์โมไดนามิกส์ ข้อที่ 1 ได้ว่า $\Delta U = Q - W$

□ กระบวนการปริมาตรคงที่ (Isovolumic process)

กระบวนการที่ ปริมาตรไม่เปลี่ยนแปลง งานที่ได้มีค่าเป็นศูนย์ $dV = 0$

$$W = \int p dV = 0$$

ดังนั้นกฎของเทอร์โมไดนามิกส์ข้อที่ 1 จะได้ว่า

$$\Delta U = \Delta Q$$

$$C_v = \frac{dQ}{ndT} = \frac{dU}{ndT} = \frac{3nRdT}{2ndT} = \frac{3}{2}R$$

□ กระบวนการความร้อนคงที่ (Adiabatic process)

กระบวนการความร้อนคงที่ คือกระบวนการที่ระบบเกิดการเปลี่ยนแปลง ปริมาตร โดยที่ไม่มีพลังงานความร้อนมาเกี่ยวข้อง แต่อุณหภูมิของก๊าซจะเปลี่ยนแปลง

ตามกฎข้อที่ 1 ของเทอร์โมไดนามิกส์ $dU = dQ - dW$

กระบวนการความร้อนคงที่ $dQ = 0$

ดังนั้น $dU = -dW = -pdV$

จากกราฟ $p-V$ ระหว่างอุณหภูมิ T และ $T + dT$ ทุกจุด

$$dU = nC_v dT$$

ดังนั้น $dT = -\frac{pdV}{nC_v}$

จากกฎของก๊าซอุดมคติ $pV = nRT$

$$pdV + Vdp = nRdT = n(C_p - C_v)\left(-\frac{pdV}{nC_v}\right)$$

$$pdV + Vdp = nRdT = -\frac{C_p}{C_v}pdV + pdV$$

$$Vdp + \frac{C_p}{C_v}pdV = 0$$

กำหนดให้ $\gamma = \frac{C_p}{C_v}$ และหารสมการบนด้วย pV

$$\frac{dp}{p} + \gamma \frac{dV}{V} = 0$$

ทำการอินทิเกรตสมการได้ว่า $\int \frac{dp}{p} + \int \gamma \frac{dV}{V} = 0$

$$\ln p + \ln V = \ln K$$

ได้ความสัมพันธ์ว่า $pV^\gamma = K$

ในกระบวนการความร้อนคงที่ $p_1 V_1^\gamma = p_2 V_2^\gamma$

หรือ $pV = nRT$; $p = \frac{nRT}{V}$

$$\frac{nRT_1}{V_1} V_1^\gamma = \frac{nRT_2}{V_2} V_2^\gamma$$

ได้ความสัมพันธ์ว่า $\frac{T_1}{T_2} = \left(\frac{V_2}{V_1}\right)^{\gamma-1}$ ทำนองเดียวกัน ได้ว่า $\left(\frac{T_1}{T_2}\right)^\gamma = \left(\frac{p_1}{p_2}\right)^{\gamma-1}$

ความสัมพันธ์ระหว่างงาน W กับอุณหภูมิ T

จาก T_1, T_2 สามารถหางานจากข้อที่ 1 ของเทอร์โมไดนามิกส์ ดังนี้

$$dU = -dW = mc_v dT$$

$$-dW = mc_v dT$$

$$W = \int -mc_v dT = -mc_v (T_2 - T_1)$$

ความสัมพันธ์ระหว่างงาน W กับความดัน p และปริมาตร V ได้ดังนี้

จากนิยาม งาน $W = \int_{V_1}^{V_2} p dV$ และจาก $p = KV^{-\gamma}$ ได้ว่า

$$W = K \int_{V_1}^{V_2} V^{-\gamma} dV$$

$$W = \frac{K}{1-\gamma} (V_2^{(1-\gamma)} - V_1^{(1-\gamma)})$$

จาก $p_2 = KV_2^{-\gamma}$ และ $p_1 = KV_1^{-\gamma}$ ดังนั้น

$$W = \frac{(p_2 V_2 - p_1 V_2)}{1-\gamma}$$

7.6 กฎข้อที่สองของอุณหพลศาสตร์

กฎข้อที่สองของเทอร์โมไดนามิกส์ พิจารณาได้เป็น 2 แบบ คือ กระบวนการที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ และงานที่เกิดจากเครื่องจักรความร้อน

□ เอนโทรปี (entropy)

การพิจารณาว่ากระบวนการใด ๆ จะเกิดขึ้นได้หรือไม่ในธรรมชาติ ต้องพิจารณาจากกฎข้อที่ 2 ของอุณหพลศาสตร์ ที่กล่าวว่า “กระบวนการใด ๆ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเปลี่ยนแปลงจากสภาวะที่เป็นระเบียบ (Order) ไปสู่ความไม่เป็นระเบียบ (disorder)” ซึ่งปริมาณที่ใช้วัดความไม่เป็นระเบียบของระบบ เรียกว่า เอนโทรปี

การเปลี่ยนแปลงเอนโทรปี เท่ากับ อัตราส่วนพลังงานความร้อนปริมาณน้อย ๆ ต่ออุณหภูมิ $dS = \frac{dQ}{T}$

ถ้าหากมีการเปลี่ยนจากสภาวะที่ 1 ไปยังสภาวะที่ 2 จะได้ว่า การเปลี่ยนแปลงเอนโทรปี
$$\Delta S = S_2 - S_1 = \int_1^2 \frac{dQ}{T}$$

หน่วยของเอนโทรปี ในระบบเอสไอ คือ จูลต่อเคลวิน จากกฎข้อที่ 2 ของอุณหพลศาสตร์ เมื่อกล่าวถึงในเทอมของเอนโทรปีได้ว่า “กระบวนการใด ๆ ในธรรมชาติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อกระบวนการนั้น ทำให้การเปลี่ยนแปลงเอนโทรปีของระบบเพิ่มขึ้นหรือคงตัว” สรุปได้ว่า $\Delta S > 0$

$\Delta S = 0$ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นและผันกลับได้

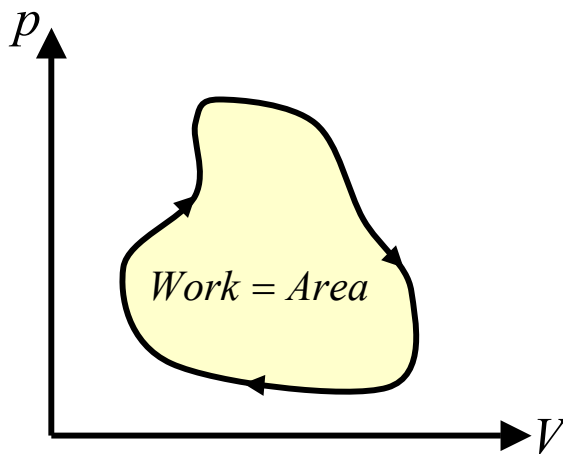
$\Delta S > 0$ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นได้ แต่ผันกลับไม่ได้

$\Delta S < 0$ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นไม่ได้เลยในธรรมชาติ

□ เครื่องจักรความร้อน

เครื่องจักรความร้อนคือ เครื่องมือที่ใช้สำหรับเปลี่ยนความร้อนให้เป็นพลังงานกล จะต้องเสียพลังงานไปส่วนหนึ่งโดยเปล่าประโยชน์ เช่น ไอน้ำเสียกับสิ่งแวดล้อม

กฎของเทอร์โมไดนามิกส์ กล่าวอีกความหมายหนึ่งได้ว่า “ไม่มีเครื่องจักรประเภทใดที่จะสามารถเปลี่ยนความร้อนให้เป็นพลังงานกลได้ 100 %” ในเครื่องจักรระบบจะทำงานด้วยกระบวนการที่ครบรอบหรือเรียกว่า วัฏจักร

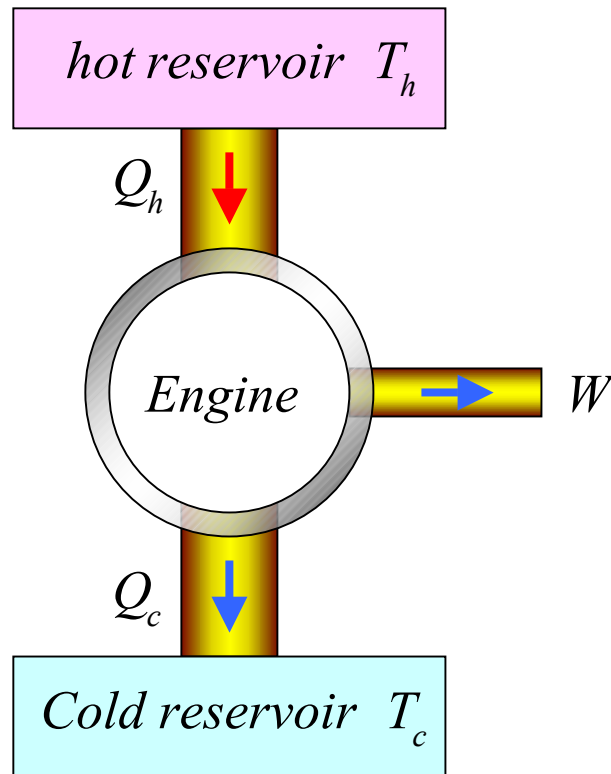
เมื่อระบบทำงานครบรอบแล้วพลังงานภายในระบบจะเท่าเดิม ดังนั้น $\Delta U = 0$ จากกฎข้อที่ 1 ของเทอร์โมไดนามิกส์ $\Delta U = \Delta Q - \Delta W$ ได้ว่า

$$\Delta Q = \Delta W$$

หมายความว่า พลังงานความร้อนที่เครื่องจักรได้รับเท่ากับพลังงานกลที่เครื่องจักรทำ

โดยทั่วไป เครื่องจักรความร้อนจะมีแผนภาพดังรูป

แหล่งพลังงานความร้อน ให้ความร้อน Q_h เข้าสู่เครื่องจักร ส่งผลให้เครื่องจักรทำงาน W และปลดปล่อยความร้อน Q_c ออกมาจากระบบ ดังนั้น จากความสัมพันธ์ได้ว่า

$$Q_h = W + Q_c \quad ; \quad W = Q_h - Q_c$$

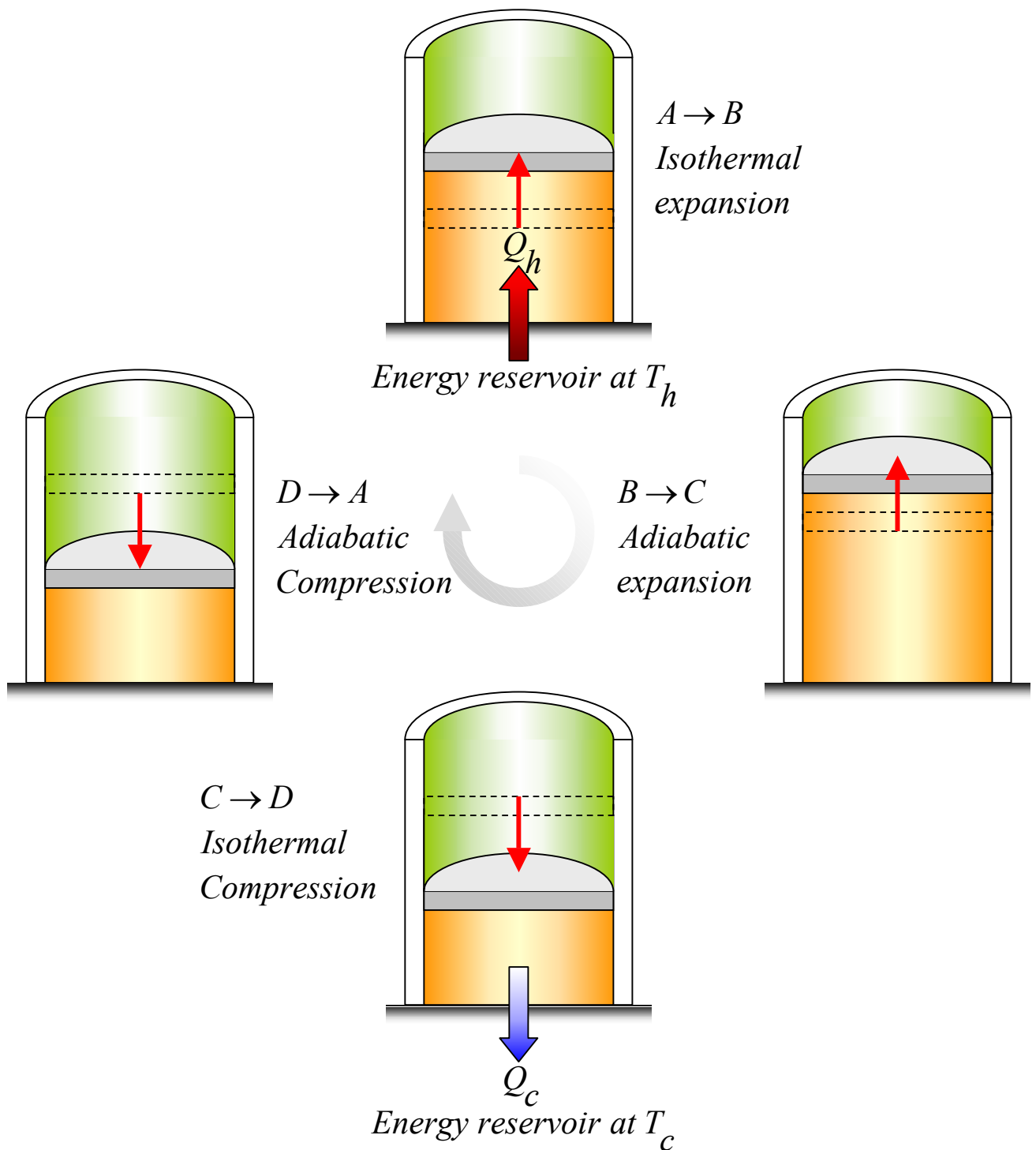
ประสิทธิภาพเครื่องจักร E เท่ากับ งานที่เครื่องจักรทำงานต่อพลังงานความร้อนที่ให้แก่เครื่องจักร

$$E = \frac{W}{Q_h} = \frac{Q_h - Q_c}{Q_h} = 1 - \frac{Q_c}{Q_h}$$

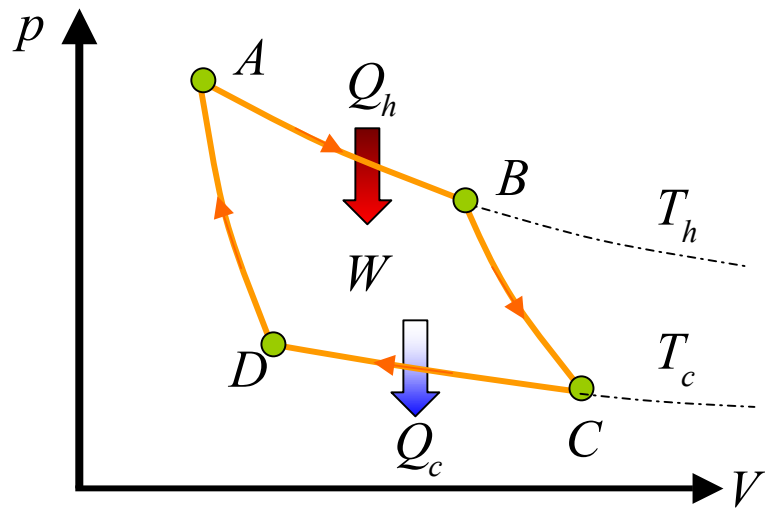
7.7 วัฏจักรคาร์โนต์ (Carnot engine)

วัฏจักรคาร์โนต์ เป็นวัฏจักรของเครื่องยนต์อุดมคติที่มีประสิทธิภาพสูงสุด มีแผนภาพการทำงานของระบบดังรูป

การทำงานของระบบคาร์โนท์ประกอบด้วย 4 กระบวนการดังนี้

1. จากจุด $A \rightarrow B$ เป็นการขยายตัวโดยกระบวนการอุณหภูมิคงที่ T_h พลังงานภายในไม่เปลี่ยนแปลง $\Delta U = 0$ ถ้าจุดพลังงานความร้อน Q_h ทำให้เกิดการขยายตัวได้งาน $Q_h = W_{AB} = nRT_h \ln\left(\frac{V_B}{V_A}\right)$

2. จากจุด $B \rightarrow C$ เป็นกระบวนการความร้อนคงที่ $\Delta Q=0$ โดยก๊าซขยายตัวเพิ่มขึ้น อุณหภูมิของก๊าซลดลงจาก T_h ไปเป็น T_c พลังงานภายใน $U_B > U_C$ งานที่ได้เท่ากับกับการเปลี่ยนแปลงพลังงานภายใน $W = U_B - U_C$

3. จากจุด $C \rightarrow D$ เป็นกระบวนการที่อุณหภูมิคงที่ T_c พลังงานภายในคงที่ โดยก๊าซหดตัวลง ความร้อนถูกปลดปล่อยออกจากระบบ Q_c งานที่เกิดขึ้นมีค่าเท่ากับ $Q_c = W_{CD} = nRT_c \ln\left(\frac{V_D}{V_C}\right)$

4. จากจุด $D \rightarrow A$ เป็นกระบวนการที่ความร้อนคงที่ $\Delta Q=0$ ก๊าซหดตัว ส่งผลอุณหภูมิเปลี่ยนจาก T_c ไปเป็น T_h พลังงานภายใน $U_A > U_D$ ดังนั้นงานที่กระทำต่อระบบ เท่ากับ $W = U_D - U_A$ ซึ่งงานมีค่าเป็นลบ

งานลัพธ์ในกระบวนการย้อนกลับได้ทั้งหมดเท่ากับพื้นที่ภายในกระบวนการตามเส้นทาง $ABCD A$

$$W = W_{AB} + W_{BC} + W_{CD} + W_{DA}$$

$$W = Q_h + (U_B - U_C) + Q_c + (U_D - U_A) \text{ โดยที่ } U_B = U_A, U_D = U_C$$

$$W = Q_h + Q_c = Q_h - Q_c \quad ; \quad (Q_c = -)$$

ประสิทธิภาพเครื่องจักรความร้อน คาร์โนต์ เท่ากับ

$$E_{Carnot} = \frac{W}{Q_h} = \frac{Q_h - Q_c}{Q_h}$$

จากอุณหภูมิตั้งที่ $Q_h = nRT_h \ln\left(\frac{V_B}{V_A}\right)$; $Q_c = nRT_c \ln\left(\frac{V_C}{V_D}\right)$

$$\frac{Q_c}{Q_h} = \frac{T_c \ln(V_C/V_D)}{T_h \ln(V_B/V_A)}$$

จากความสัมพันธ์ $PV^\gamma = constant$ แทนค่าด้วย $PV = nRT$ ได้ว่า

$$\frac{nRT}{V} V^\gamma = constant$$

สามารถเขียนอีกรูปได้ว่า $TV^{\gamma-1} = constant$ ดังนั้นพิจารณาความสัมพันธ์ที่ตำแหน่งใด ๆ ของกระบวนการ ได้ว่า

$$T_h V_B^{\gamma-1} = T_c V_C^{\gamma-1} \quad ; \quad T_h V_A^{\gamma-1} = T_c V_D^{\gamma-1}$$

$$(V_B/V_A)^{\gamma-1} = (V_C/V_D)^{\gamma-1}$$

ดังนั้น จากสมการ $\frac{Q_c}{Q_h} = \frac{T_c \ln(V_C/V_D)}{T_h \ln(V_B/V_A)}$ ได้ว่า

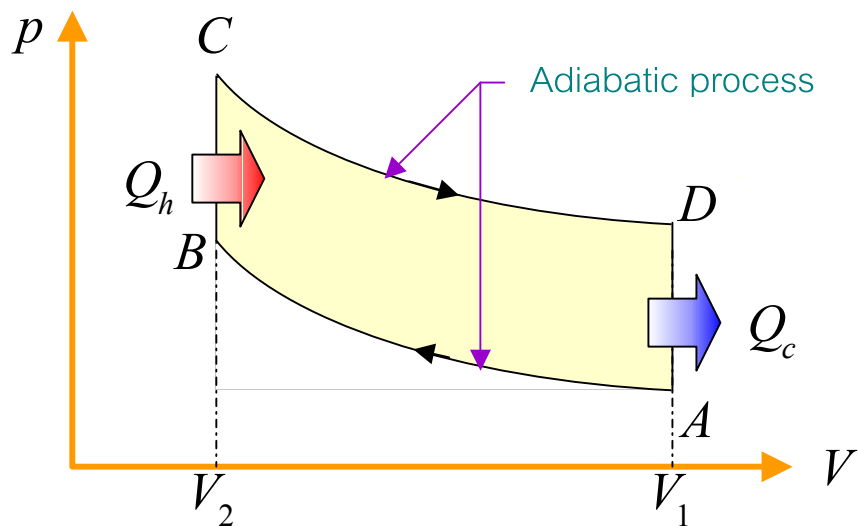
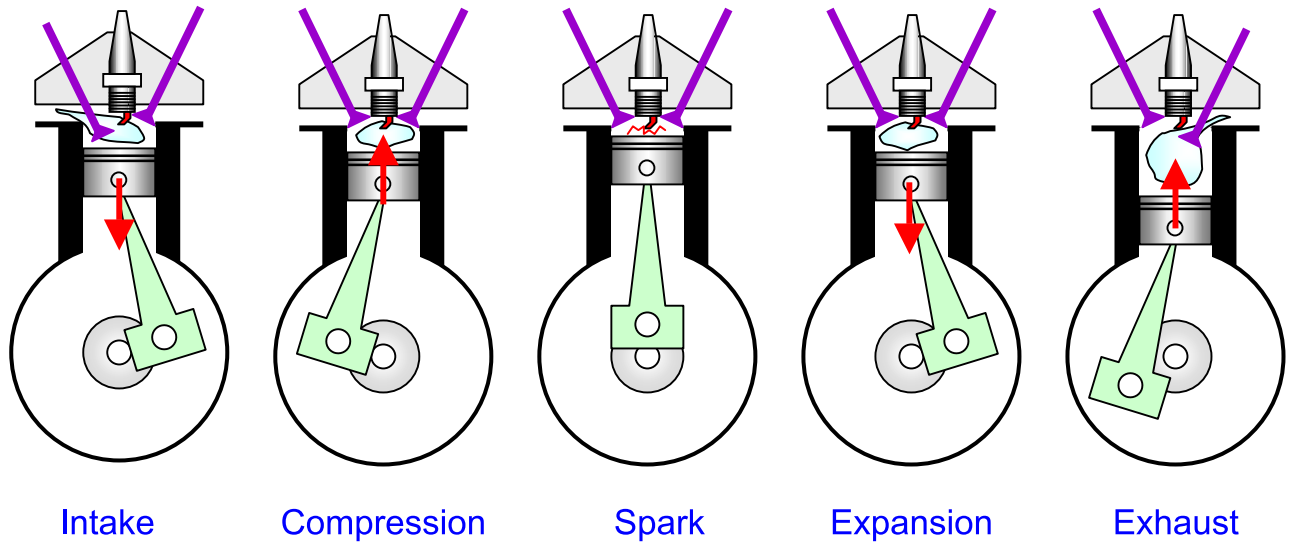
$$\frac{Q_c}{Q_h} = \frac{T_c}{T_h}$$

ประสิทธิภาพของวัฏจักรคาร์โนต์ ในเทอมของอุณหภูมิตั้งที่

$$E_{Carnot} = \frac{W}{Q_h} = 1 - \frac{Q_c}{Q_h} = 1 - \frac{T_c}{T_h}$$

7.8 เครื่องยนต์เบนซินและดีเซล (Gasoline and diesel engine)

เครื่องยนต์ 4 จังหวะ เมื่อลูกสูบทำงานครบหนึ่งรอบ ทำให้เพลาคើนที่ 2 รอบ การทำงานของเครื่องยนต์เบนซินเป็นเครื่องยนต์ 4 จังหวะเรียกว่าวัฏจักรออตโต (Otto cycle)

- **INTAKE STROKE** ลูกสูบเคลื่อนตัวลง เชื้อเพลิงและอากาศถูกดูดเข้ากระบอกสูบด้วยความดันบรรยากาศ ปริมาตรกระบอกสูบขยายตัวจาก V_2 ไปเป็น V_1 พลังงานภายในถูกสะสมในเชื้อเพลิง

- **COMPRESSION STROKE** ลูกสูบเคลื่อนตัวขึ้น เชื้อเพลิงและอากาศ ถูกกดอัดด้วยกระบวนการ **Adiabatic** จากปริมาตร V_1 ไปเป็น V_2 อุณหภูมิเพิ่มขึ้นจาก T_A ไปเป็น T_B งานที่ได้มีค่าเป็น ลบ
- **SPARK** หัวเทียนจุดสตาร์ทด้วยเวลาสั้น ๆ ในตำแหน่งสูงสุดของลูกสูบ สามารถอธิบายได้ว่า พลังงานภายในระบบเกิดจากปฏิกิริยาเคมีในการเผาไหม้ ความดันและอุณหภูมิภายในสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว จาก T_B ไปเป็น T_C ปริมาตรยังคงที่เนื่องจาก ช่วงเวลาสั้นมาก ๆ ดังนั้นระบบไม่มีการทำงานจากก๊าซ เสมือนการนำความร้อนเข้าระบบ Q_h
- **POWER STROKE (EXPANSION)** ก๊าซขยายตัวด้วยกระบวนการ จากปริมาตร V_2 ไปเป็น V_1 อุณหภูมิลดลงจาก T_C ไปเป็น T_D ลูกสูบ ดันเคลื่อนตัวลง งานที่ได้มีค่าเป็น บวก หลังจากนั้นแกนไอเสียถูกเปิด ออก ความดันลดลงกระทันหัน
- **EXHAUST STROKE** ลูกสูบเคลื่อนตัวขึ้น เชื้อเพลิงหลังจากเผาไหม้ เคลื่อนตัวออกจากกระบอกสูบด้วยความดันบรรยากาศ ปริมาตรลดลง จาก V_1 ไปเป็น V_2 และกระบวนการจะซ้ำรอบเดิมตลอด

ประสิทธิภาพของวัฏจักรออตโต (E otto) คำนวณได้จากสมการดังนี้

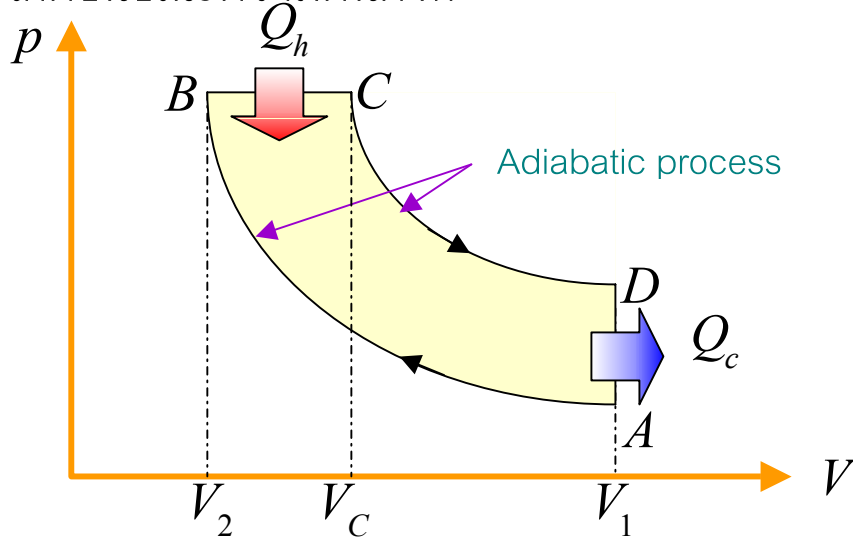
$$E_{otto} = 1 - \frac{Q_2}{Q_1} = 1 - \left(\frac{V_2}{V_1}\right)^{\gamma-1}$$

อัตราส่วน $\frac{V_1}{V_2}$ เรียกว่า อัตราส่วนการอัด (Compression ratio) โดยทั่ว

ไปประมาณ 8 ในกรณี $\gamma = 1.4$ จะได้ประสิทธิภาพประมาณ 56 %

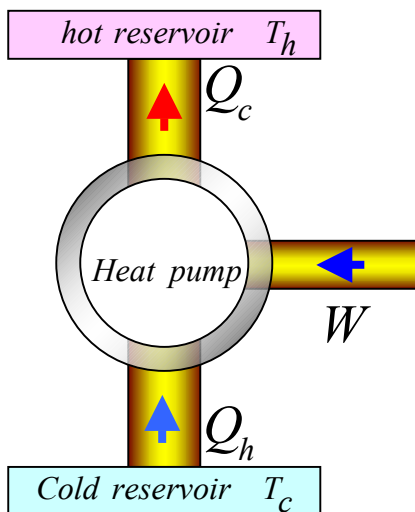
เครื่องยนต์ดีเซล (Diesel engine)

เครื่องยนต์ดีเซล เป็นหลักการทำงานของเครื่องยนต์ดีเซลเผาไหม้โดยไม่ต้องใช้หัวเทียน เกิดขึ้นขณะความดันคงที่

7.9 ตู้เย็น (Heat pump and Refrigerators)

หลักการทำงานของตู้เย็น ตรงข้ามกับเครื่องจักรความร้อน โดยที่ตู้เย็นต้องรับพลังงานกลจากมอเตอร์ Compressor เพื่อไปดูดความร้อน Q_c (ความเย็น) ออกจากภายในตู้เย็นที่อุณหภูมิ T_c แล้วไปคายความร้อน Q_h ให้แก่แหล่งภายนอกที่มีอุณหภูมิ T_h

ประสิทธิภาพของตู้เย็น คือความสามารถในการดูดความร้อน Q_c ออกจากภายในตู้โดยใช้ งาน W เข้าไปในระบบ

$$\omega = \frac{Q_c}{W} = \frac{Q_c}{Q_h - Q_c}$$

ถ้าเครื่องยนต์ทำงานด้วยวัฏจักรคาร์โนต์ได้ว่า

$$\omega = \frac{T_c}{T_h - T_c}$$